

рішень у процесі прогнозування потенційних протиправних проявів (або їх недопущення та нейтралізації), спрямованих на нанесення шкоди державній безпеці України.

За умови ефективного використання наявного інтелектуального потенціалу та впровадження Службою безпеки України у сферу контррозвідувальної діяльності сучасних аналітичних методик опрацювання інформації, апробованих на практиці спецслужбами провідних країн світу, є серйозною зброєю в арсеналі зазначеної Служби.

Список використаних джерел

1. Про розвідку : Закон України від 17.09.2020 № 912-IX
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/912-20#Text>.

2. Про Службу безпеки України : Закон України від 25.03.1992 № 2229-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text>.

3. Про контррозвідувальну діяльність : Закон України від 26.12.2002 № 374-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/374-15#Text>.

4. Сурмін Ю.П. Аналітика державного управління: сутність і тенденції розвитку. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej5/txts/06sypdsv.htm>.

5. Дяченко Н.П. Методологічне забезпечення інформаційно-аналітичної діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/trpu/2013-4/doc/3/02.pdf>.

6. Філіпова Л.Я., Захарова І.В. Аналітична складова інформаційної діяльності: уточнення сутності, ознак і процесів. Вісник ХДАК. Випуск 28, 2009. С. 44–52.

Худенко Дмитро Миколайович,
ветеран Національної поліції України

ПОНЯТТЯ І ТИПОЛОГІЯ АНАЛІТИЧНИХ ПОМИЛОК У КРИМІНАЛЬНОМУ АНАЛІЗІ

Відомо, що слово «помилка» вживають у декількох значеннях: 1. Неправильність у підрахунках, написанні слова і т. ін. // Неправильність, неточність у якому-небудь механізмі, пристрої, в якійсь схемі, карті і т. ін. 2. Неправильність у вчинках, діях і т. ін. // Неправильна думка, хибне уявлення про когось, щось [1, с. 118].

Одним із предметів вивчення логіки та когнітивістики, як науки, є логічні та когнітивні помилки. Свого часу Аристотель комплексно вивчив логічні помилки та класифікував їх на

паралогізм і софізм [2, с. 10]. Як і раніше, сьогодні багато дослідників працюють над питанням помилок, результатом чого, є велика кількість описаних їх різновидів, робота з вивчення та класифікації триває.

Сформовані знання про помилки було запозичено до правової науки, зокрема, до оперативно-розшукової психології, кримінального процесу та криміналістики. Враховуючи те, що кримінальний аналіз, виник в Україні, як міждисциплінарна наукова течія, яка поєднує положення згаданих теорій, стає за можливе запозичити необхідні знання для подальшого вивчення феномену помилок у роботі особи, яка проводить кримінальний аналіз.

В протоколі Берклі в контексті дотримання принципу неупередженості йде мова про когнітивні викривлення на етапі процесу виявлення інформації в циклі розслідувань з використанням цифрових даних [3, с. 55–56]. Однак, не розкривається широко суть, поняття та типи таких помилок.

У настанові ОБСЄ з поліцейської діяльності на основі оперативних даних та інформації [4] відсутня інформація про помилки.

Чинне національне законодавство використовує термін помилка в 112 законах [5]. Загалом можна зустріти наступні терміни: помилка; помилка I роду; помилка II роду; помилка пілота; помилка персоналу; помилка області регулювання; технічна помилка; методологічна помилка; програмно-апаратна помилка та інші.

В академічних джерелах з кримінального аналізу найбільш докладно вивчено представниками одеської поліцейської школи кримінального аналізу саме логічні помилки, ними зверталась особлива увага на правдивість або помилковість, достовірність або недостовірність, підтвердження чи непідтвердження інформації [6, с. 49; с. 60]. Представниками львівської школи кримінального аналізу також розглядалися логічні помилки та одними з перших наведено приклад інструменту, який допомагає виявити помилки, але в геометричних розрахунках [7, с. 101; с. 210–2011; с. 242–243]. Питання про помилки також висвітлено у колективних працях Г.В. Заєць, О.М. Заєць [8], Ю.В. Крутіка, В.Г. Головацького [9], В.Ю. Калугіна, М.М. Феськова [10] та інших.

У структурі наукових знань про кримінальний аналіз згаданий феномен безпосередньо пов'язаний з принципом об'єктивності та неупередженості. Він також знаходить свій

прояв у девіації або недопустимих відхиленнях у поведінці особи, яка проводить кримінальний аналіз.

Особливої актуальності дане питання набуває з появою наукового інтересу до інформаційних технологій, зокрема, програмування та штучного інтелекту, де створюють та використовують шаблони або еталони для дослідження певних сутностей в кримінальному аналізі.

Дійсно, у практиці кримінального аналізу зустрічаються помилки, допущені ініціатором запиту в написанні назви об'єкту або дат, помилки через неуважність або втому під час проведення кримінального аналізу, некомпетентність у інтерпретації або неправильне використання статистики, помилки в нормалізації або обробці даних тощо.

Метою нашого дослідження є формулювання дефініції - аналітична помилка в кримінальному аналізі та визначення їх типів.

Під аналітичними помилками в кримінальному аналізі пропонуємо розуміти різновид помилок когнітивного, фактичного, логічного, фізіологічного, програмно-апаратного або технічного характеру, суть яких полягає в невідповідності між реальним станом сутності та визначеним еталоном або у визначенні еталону.

В залежності від природи аналітичної помилки умовно виділимо п'ять їх основних типів – когнітивні, фактичні, логічні, фізіологічні, програмно-апаратні або технічні.

Так, когнітивні помилки виникають через обмеження здатності людини в обробці інформації або людського сприйняття інформації. Вони можуть включати упередження, стереотипи, а також помилки у висновках, які зумовлені природними обмеженнями пам'яті, уваги та іншими психологічними факторами. Ці помилки або викривлення можуть неусвідомлено впливати на прийняття рішень, створюючи потенційні перешкоди для об'єктивності.

Фактичні помилки відбуваються, коли аналіз ґрунтується на недостовірних або неправильних даних. Ними можуть бути, наприклад, неадекватні покази свідків, невірні дані з місця події або виявлення злочину, граматичні помилки в службовій документації тощо.

Логічна помилка, яка є важливим фактором у кримінальному аналізі, виникає як наслідок невірного логічного умовиведення, нерідко через помилкове поєднання причин і наслідків, або некоректних висновків із наявною інформацією.

Фізіологічні помилки пов'язані з індивідуальними особливостями особи, яка проводить кримінальний аналіз. Це може включати різні психічні розлади чи проблеми зі здоров'ям, такі як порушення зору або метаморфопсія – викривлення сприйняття розмірів. Вони мають суттєвий вплив на дослідження та можуть вимагати проведення обов'язкового щорічного медично-профілактичного огляду особи, яка проводить кримінальний аналіз.

Програмно-апаратні помилки виникають через неправильне функціонування або взаємодію між програмним забезпеченням та апаратним обладнанням. Ці помилки можуть стосуватися некоректної роботи обладнання, такого як комп'ютери та спеціалізовані пристрої, або програмного забезпечення, яке використовується для збору, аналізу та обробки даних у рамках досудового розслідування чи оперативно-розшукової діяльності. Програмно-апаратні помилки можуть призводити до неправильних результатів аналізу, затримок у обробці даних або неправильного інтерпретування результатів досліджень.

Технічні помилки пов'язані з технічними несправностями або неправильним використанням обладнання. Окрім фізичних дефектів, вони також можуть виникати через недостатній рівень кваліфікації або навичок користувачів. Їх виправлення ефективно здійснюється через злагоджену співпрацю між відповідними спеціалістами та експертами, а також завдяки ретельному контролю за якістю проведених досліджень.

У кримінальному аналізі важливо розуміти ці типи помилок, щоб мінімізувати їхній вплив на результат оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування та прийняття загальноуправлінських рішень. Кожна з них може зіграти фатальну роль в аналізі і здатна нашкодити та принести невідворотну шкоду, як особі, яка проходить по матеріалах оперативно-розшукової справи чи кримінального провадження, або територіальній громаді, так і особі, яка проводить кримінальний аналіз.

Кожен тип помилки вимагає індивідуального підходу до їх усвідомлення, ідентифікації та коригування. До методів кримінального аналізу з недопущення та усунення помилок можна віднести, наприклад: контроль з боку безпосереднього керівника; використання декількох методів кримінального аналізу та мінімум трьох інструментів, які здатні забезпечити вивчення предмету кримінального аналізу; надання завдання для переоцінки отриманих у результаті кримінального аналізу

висновків; здобуття інформації з нових джерел у випадку її безповоротної втрати за допомогою проведення додаткового кримінального аналізу; отримання інформації, яку не враховано з того ж джерела шляхом проведення повторного кримінального аналізу; відвід або обґрунтована відмова від подальшого проведення кримінального аналізу; опис помилки та звернення до відповідної служби підтримки чи експертів чи спеціалістів; самоконтроль; щорічний медично-профілактичний огляд; оновлення програмного забезпечення тощо.

Найбільш складними вважаємо ситуації полігамності помилок тобто, коли існує декілька різнорідних помилок, або ж проведення кримінального аналізу в умовах дефіциту часу чи невизнання помилок.

Також ситуацію з усвідомлення, ідентифікації та коригування помилок може ускладнювати умисна протидія з боку володільця джерела або державних інституцій, які мають прямий вплив на нього. Так, у серпні 2023 року внесений до держдуми рф законопроект, передбачає надання права спецслужбам на доступ, зміну та видалення інформації у російських базах даних. Планується, що нові положення набудуть чинності з 1 березня 2024 року.

Отже, аналітичні помилки в кримінальному аналізі – це різновид помилок когнітивного, фактичного, логічного, фізіологічного, програмно-апаратного або технічного характеру, суть яких полягає в невідповідності між реальним станом сутності та визначеним еталоном або у визначені еталону. В залежності від природи аналітичної помилки основними їх типами є когнітивні, фактичні, логічні, фізіологічні, програмно-апаратні або технічні помилки.

Список використаних джерел

1. Словник української мови : [в 11 т.] / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні ; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. Т. 7. Київ : Наук. думка, 1976. 723 с.

2. Логіка юридична: навчально-методичний посібник (у схемах і таблицях) / за наук. ред. проф. В. С. Бліхара. Львів: ПП «Арал», 2018. 172 с

3. Протокол Беркли по веденню расследований с использованием открытых цифровых данных. Женева: Организация Объединенных Наций, 2022. 87 с. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/2022-12/Berkeley-Protocol-Russian.pdf>.

4. Руководство ОБСЕ по полицейской деятельности на основе оперативных данных и информации. Відень: ОБСЕ, 2017 104 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/a/9/357211.pdf>.

5. Результат пошуку / Термінологія. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/main?find=2&dat=00000000&sp=%26sp%3D%3Adark&user=ud72edbc0-a0f0-4ed5-82f1-9b0ab166a6e4&text=&textl=1&bool=and&org=0&typ=1&yer=0000&mon=00&day=00&dat_from=&dat_to=&datl=0&numl=2&num=&minjustl=2&minjust=.](https://zakon.rada.gov.ua/laws/main?find=2&dat=00000000&sp=%26sp%3D%3Adark&user=ud72edbc0-a0f0-4ed5-82f1-9b0ab166a6e4&text=&textl=1&bool=and&org=0&typ=1&yer=0000&mon=00&day=00&dat_from=&dat_to=&datl=0&numl=2&num=&minjustl=2&minjust=)

6. Основи кримінального аналізу : посіб. з елементами тренінгу / О. Є. Користін, С. В. Албул, А. В. Холостенко та ін. - Одеса : ОДУВС, 2016. 112 с.

7. Федчак І.А. Основи кримінального аналізу : навчальний посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 288 с.

8. Заєць Г.В. Актуальні проблеми критичного мислення й аналітичної діяльності в умовах воєнного стану / Г. В. Заєць, О.М. Заєць // Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів ХХІ століття» (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права) : у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 1. С. 825–828.

9. Круглік Ю.В., Головацький В.Г. Шляхи підвищення ефективності роботи підрозділів кримінального аналізу // Актуальні питання та перспективи розвитку кримінального аналізу в правоохоронній системі України: матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 11 серп. 2022 р.) / [редкол.: С. С. Чернявський, Д. І. Овсянюк, В. В. Корольчук]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. С.106–110.

10. Калугін В.Ю., Феськов М.М. Значення достовірності інформації в ході аналітичної діяльності // Південноукраїнський правничий часопис. 2023. № 1. С. 217–221. DOI <https://doi.org/10.32850/sulj.2023.1.38>.